

**TOPLUMSAL EŞİTSİZLİK TEMELİNDE
ÇOCUK SUÇLULUĞU
(Isparta-Van Karşılaştırması)**

*Hüseyin Bal **

Abstract

This article aims to understand juvenile delinquency by comparing Isparta and Van cases. The study is based on the data obtained from the field survey conducted in 2003 with parents and their children. Deviance may be defined as the non-conformity to a given set of norms that are accepted by a significant number of people in a community or society. Deviance does not only refer to individual behavior; but it concerns the activities of groups as well. The most important result of the research is that if family has low income and low education, there were suitable conditions for juvenile delinquency.

Key words: Family, Juvenile, Crime, Delinquency, Deviance, Income, Education.

Özet

Bu çalışmanın amacı, toplumsal eşitsizliğin bir yansıması olarak ortaya çıkan ve ailelerin günlük yaşantılarında derinden hissettikleri yoksulluk ile çocuk suçluluğu arasındaki ilişkiyi Isparta ve Van karşılaştırmasıyla anlamaya çalışmaktır. Eşitsizlik toplumlar arasında, bir toplumda sosyal tabakalar arasında, sosyal tabakaların kendi içinde ve aileler arasında yaşanmaktadır. Biz ilgimizi eşitsizliğin aile kümeleri arasında ortaya çıkan görünümlerini ve bunun çocuk suçluluğuna etkisini anlamaya yönlendireceğiz.

Anahtar Kelimeler: Aile, Genç, Suç, Suçluluk, Sapma, Gelir, EĞitim.

* Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi.

Giriş

Bir toplumun diğer toplumlara göre yoksullaşması o toplumun kendi içinde yaşanan eşitsizliği daha da derinleştirmektedir. Türkiye eğitim, sağlık ve kişi başına düşen milli gelir düzeyi bakımından belirlenen *Dünya insani gelişme endeksi* sıralamasında 2002 yılında 85. sırada iken 2003 yılında 96. sıraya gerilemiştir. Bunun nedeni kişi başına milli gelirin düşmesi ve buna bağlı olarak bir yılda %15 yoksullaşmanın olması, okul çağındakilerin okula devam oranının %62'den %60'a gerilemesi ve yaşam süresinin olması gereken düzeyin altında gerçekleşmesidir. Böylece milli gelir, eğitim ve sağlık ölçütlerinin ortalaması olarak alınan insani gelişme endeksi oranı Türkiye için 0.734'dir. Oysa birinci sırada olan Norveç için bu oran 0.944, 24.sırada olan Yunanistan için 0.891'dir (Uras, 2003).

Gelirin yüzde 20'lik dilimlere göre dağılımı esas alındığında, Türkiye adaletsizlik açısından dünyanın ilk 20 ülkesi arasındadır. Orta gelirli ülkeler sıralamasında ise ilk beştedir. Bu ölçüte göre gelirin en adaletsiz dağıldığı beş ülke; Brezilya, Meksika, Şili, Güney Afrika, Türkiye'dir (Sönmez, 2002: 89).

Toplumsal eşitsizlik, bir toplumda var olan toplam zenginliğin bireyler veya aileler açısından adil bir biçimde bölüşürülememesidir ve evrensel ve ulusal hukuk metinlerinde vurgulanan insana özgü hakların her yurttaş için gerçekleştirilememesidir. Eğitim, sağlık, beslenme, barınma ve günlük sosyal yaşantının gerekliliklerini karşılayacak bir gelirin yeterli ve sürekli olmaması yoksulluğun dolayısıyla eşitsizliğin yeniden üretilmesine yol açmaktadır.

Türkiye'de nüfusun %1'ni oluşturan, toplam gelirin %16,6'sını alan en üst gelir grubu ile nüfusun %30'nu oluşturan toplam gelirin %9,2'sine sahip olabilen en alt grupta yer alan düşük gelir grubu arasındaki tablo toplumsal eşitsizlik uçurumunu göstermek için yeterlidir.

Yöntem

Veriler Isparta ve Van Emniyet Müdürlüğüne bağlı Çocuk Şube'nin verdiği bilgilerden, sahada aile ve çocuklarla yapılan görüşmelerden elde edilmiştir. Görüşmeler çoğunlukla evlerde, çocuk şubede ve sokakta yapılmış ve açık uçlu sorulardan oluşan bir görüşme formu kullanılmıştır. Çocuk olgusu sokakta çalıştırılanlar, madde

bağımlısı olanlar ve suça yönelenler olarak üç grupta ele alınmakla birlikte ağırlıklı olarak son grup üzerinde durulacaktır.

Bulgular

Isparta-Van'ın Demografik- Ekonomik- Sosyal Niteliklerin Karşılaştırması (2000 Genel Nüfus Sayım Sonuçlarına Göre)

Van'ın il nüfusu Isparta'nın iki katına yakındır (887.524–513.681). Van'ın merkez ilçe nüfusu (şehir bölgesi) Isparta'nın 2 katı kadardır (284.464–148.496). Isparta'nın nüfus yoğunluğu daha yüksektir (62–45). Nüfus artış hızı bakımından Isparta (binde 16,7) ile Türkiye ortalamasının (binde 18.3) altında kalırken Van (binde 32.0) ile Türkiye ortalamasının üstündedir. Van'ın işgücü toplamı Isparta'nın işgücünden fazladır (310943–237543). İstihdam edilen nüfus Van'da sayı olarak fazla görünmektedir (277.286–222.337) ancak işgücü içindeki yeri itibariyle Isparta daha iyi durumdadır. Bu nedenle işsizlik oranı Isparta'da kısmen düşüktür. (%6.4- %10.8). Çalışanların dağılımına bakıldığı zaman sanayi sektöründe çalışanların oranı Isparta'da daha yüksektir (%8.3-%2.5). Aynı şekilde inşaat ve hizmet sektöründeki oranlar da Isparta'da yüksektir (%4.4- %3.7 ve %30.3-%26.3).

Öğrenim düzeyi bakımından Isparta çok daha iyi durumdadır. Okula gitmeyenlerin oranı Isparta'da erkeklerde %8.3, kadınlarda % 26.3 iken Van'da erkeklerde % 29.7, kadınlarda % 72.3'dür. Lise mezunları Isparta'da %12.6 Van'da %8.6, yüksekokul mezunu Isparta'da %7.4, Van'da % 4.3'dir. Doğurganlık bakımından Van, Isparta'nın iki katından fazladır(7.3–3.3) Bebek ölüm oranlarında da Van'ın değerleri yüksektir. (binde 61-binde 32). İl dışı doğumlar (göç edenler) sayı olarak Van ve Isparta da yaklaşık aynıdır (99349–98 950); fakat kendi nüfusu içindeki oranı bakımından Isparta'da daha yüksektir (%19.3-%11.32). İl merkezindeki hane sayısı Van'da daha fazladır (44811–38827). Hane büyüklüğü Van'da Isparta'nın iki katına yakındır (7.5–4.4). İl merkezindeki kiracı sayısı Isparta'da daha fazladır (14.828–11.068).

Isparta-Van'da Çocuk Olgusu

Sokakta çalıştırılan ve madde bağımlısı olan çocuklar suça ilişkin davranışı gösterme potansiyeli taşıdıklarından dikkatle izlenmesi gereken gruplardır. 2003 yılının ilk altı ayı içinde her iki ilde Çocuk Şube kayıtlarına göre bütünlük içinde çocuk olgusu şöyledir;

	Isparta	Van
Sokakta çalıştırılan	42	275
Madde bağımlısı	22	6
Suç şüphesi olan	77	88

A. Çalıştırılan Çocuklar

(Kolaylık olması için oranlardaki kusurlar 0,5 ve üstü ise tamsayı olarak ifade edilmiştir)

Isparta

Isparta'da sokakta çalıştırılan çocukların yaşları 5-17 arasında değişmektedir. Çocuklar arasında 5-7 yaş grubu %12, 8-15 yaş grubu %86, 16-17 yaş grubu % 2'dir. İlköğretim döneminde olan bu çocuklar genellikle yaz aylarında çalışmaktadırlar. Sokakta çalıştırılan çocukların çoğunluğu, %67'si (28) Isparta il dışı doğumlulardır. Bunların illere göre dağılımı şöyledir: Mardin (14), Batman (11), Siirt (3). Çocukların %33'ü (14) Isparta doğumludur. Isparta doğumlu olduğu halde bunların bir kısmı göç etmiş ailelerin çocuklarıdır.

Van

Van'da sokakta çalıştırılan çocuk sayısı 275'dir (2002 yılı toplamı ise 539 çocuktur). Sokakta çalıştırılan çocuk sayısı Van'da yüksek görünmektedir. Parklarda, süper market önlerinde, caddelerde 4-5 kişilik gruplar halinde çocuklara rastlanmaktadır. İlköğretim çağındaki olan bu çocuklar ev ve araba için boncuk, tespih, tırnak makası, çakmak ve benzeri eşyalar satmaktadırlar. Ayrıca simit satanlar ve boyacılık yapanlar bulunmaktadır.

Çocuk Şube verilerine göre 2002 yılında 11 çocuk, 2003 yılının ilk altı ayında 1 çocuk *dilencilik* yapmaya zorlanmıştır. Bu çocukların aileleri "ikaz edilmiş", bunu dikkate almayan 2 aile hakkında işlem yapılmıştır (Çocuk Şubeye getirilen 5 çocukla görüşülmüştür (22 Temmuz 2003)). Bu çocukların yaşları 12-18 arasında değişmektedir. Çocukların 4'ü ilköğretimin ikinci yarısında öğrenci, 1 tanesi lise 2'den terk durumundadır. Bu çocuklar boyacılık, tartıcılık ve satıcılık yaptıkları için getirilmişlerdi. Hepsi ailesiyle birlikte yaşıyorlar. Yaz aylarında aileye katkı ve okul masrafları için çalıştıklarını söylüyorlar. Baba meslekleri hamal (3), seyyar satıcı (2). Babalarının öğrenim durumları şöyledir; biri okur-yazar değil, biri okur-yazar, ikisi ilköğretim, biri lise mezunudur. Annelerinin hepsi ev kadınıdır ve okur-yazar değildir. Aile

büyüklikleri 7-10 birey arasında değişmektedir. Bir ailede baba vefat edince bir anne üç çocuk, bir kuma ve 4 çocuk birlikte yaşamaktadır. Diğer aileler anne-baba ve 5- 8 arasında çocuktan oluşmaktadır.

Çocuklar aile bütçesine sınırlı ölçüde katkıda bulduklarını, asıl geçimi babalarının, -bir ailede ağabey- sağladıklarını belirttiler. Hepsinin evleri kendilerine aittir ve oda sayıları 3-5 arasındadır. Aile nüfuslarının 7-10 arasında değiştiği dikkate alınırsa bir odada 2-3 kişinin kaldığı anlaşılmaktadır. Çocuklar sigara ve benzeri bir madde kullanmadıklarını, biri hariç diğerleri ilk defa çocuk şubeye geldiklerini açıklamışlardır. Çocuklardan biri "bizim çalışmamızı engelliyorlar, öyleyse okumamızı istemiyorlar, biz okul masraflarımızı çıkarmaya çalışıyoruz" diyerek tepkisini iki kez ifade etti. Çocuk Şubede görüştüğümüz bu çocuklar elbette evreni temsil etmez ancak bir kanat oluşturabilir.

B. Madde Bağımlısı Çocuklar

Her iki ilde de madde bağımlılığı bally kullanma şeklindedir.

Isparta

Çocuk Şube kayıtlarına göre 18 yaşına kadar bally kullanan çocukların toplam sayısı 22'dir. Bally kullanma alışkanlığı olan çocukların 15 ve yukarı yaş grubunda olduğu gözlenmektedir. Yaşlara göre bakıldığı zaman 15 yaşında %27 (6), 16 yaşında %23 (5), en yüksek değer 17 yaşında %36 (8)'dir. 18 yaşında kullanım düşmektedir (%14(3)). Bally kullananların çoğunluğu Isparta il doğumlulardır (%77) (15). Toplam içinde Isparta merkez ilçe doğumlular %53 (11), ilçe doğumlular %23 (4)dür. İl dışı doğumluların doğum yerleri: Afyon-Dinar (4), Konya, Kayseri, Malatya'dır.

Van

Van Çocuk Şube kayıtlarına göre bally kullanıcısı 6 çocuk gözükmektedir. Bu çocuklar aynı zamanda bir veya birden fazla suç işlemişlerdir. Van'da çocuk suçluluğu yüksek olduğuna göre bally ve benzeri madde bağımlısı çocukların sayısı daha fazla olabilir. Evinde görüştüğümüz eski bally kullanıcısı bir çocuğa göre bu maddeyi kullananların sayısı bilinenden daha yüksektir (30-40 kadar). Ancak sayılar sürekli değişebilir, belli bir süre bu maddeleri kullanan çocuklardan bir kısmı bırakırken, hiç kullanmamış olanlar denemeye ve kullanmaya başlamaktadırlar.

C. Suç Şüphesi İle İşlem Yapılan Çocuklar

Cinsiyet

Isparta

2003 yılının ilk altı ayında Çocuk Şube'ye getirilen 77 çocuktan % 22'si (17 çocuk) kız, %78'i (60 çocuk) erkektir. Kız çocuklarından 13'ü kayıp/evden kaçma olarak kayıtlara geçmiştir. Buna göre suç davranışı gösteren çocuk sayısı 64 olarak kabul edilebilir.

Van

Van'da 2003 yılının ilk beş ayında tutulan çocuk bilgi formlarının taranması sonucunda Çocuk Şubeye getirilen toplam 88 çocuktan %9'u (8) kız, %91'i (80) erkektir.

Doğum Tarihi/Yaş

Isparta

Ceza ehliyetinin tam olmadığı 11–15 yaş grubunda bulunan çocukların oranı % 27'dir (21 çocuk). Ceza ehliyetinin tam olduğu 16–18 yaşında ise oran % 73'e (56) yükselmektedir. Suç davranışları 14 yaşından sonra artış göstermekte ve 17 yaşta en yüksek düzeye ulaşmaktadır (%30).

Van

Van'da ceza ehliyetini tam olmadığı yaş grubunda (11–15) bulunan çocuklarda suç işleme oranının yüksek olması anlamlıdır. 2002 yılı içinde bu oran %30 iken 2003'ün ilk beş ayında %17 artış göstererek %47'ye çıkmıştır. Bu suç işleme yaşının daha küçük yaşlara doğru indiğini gösterir. Bu veriler önemli bir uyarı anlamına gelmelidir (Van'da yetişkin suçluluğunda da benzer bir durum söz konusudur; Türkiye genelinin aksine 30–39 yaş grubu yerine 22–29 yaş grubunda suçluluk daha yüksektir). Van'da 11–15 yaş grubunda suç işleme yaşı Isparta'ya göre daha yüksektir. Bu durum Van'a son 25–30 yılda özellikle de son 10 yılda gelen göç eden gelir-egitim –sağlık bakımından yoksul ailelerle ilgilidir.

Doğum Yeri

Isparta

Çocuklar arasında Isparta doğumlular çoğunluktadır (%83 (64)). Isparta doğumlu olan çocukların %64'ü (49 çocuk) merkez ilçe doğumlu, %20'si (15 çocuk) ilçe ve köy doğumludur. İl dışı doğumluların oranı %17'dir. Doğum yerleri şöyledir; İzmir (2), İstanbul,

*Toplumsal Eşitsizlik Temelinde
Çocuk Suçluluğu
(Isparta-Van Karşılaştırması)*

Antalya, Konya, Salihli, Balıkesir, Denizli, Afyon, Zonguldak, Adana, Mardin, Burdur.

Van

2003 yılı ilk altı ayla ilgili istatistikler de bu bilgi yer almadığı için, 2002 yılında tutulan bilgi formları taranmış ve buna göre, çocukların % 85'i Van il sınırlarında doğmuştur (125); bunların % 43'ü Van merkez ilçede, %42'si Van'ın ilçelerinde doğmuştur. Van il dışı doğumlular ise %15'dir (22). İl dışı doğumlarının doğum yerleri; Hakkari (3), Şırnak (3), Siirt (2), dana (2), Bitlis, Ağrı Mardin, Şanlıurfa, Mersin, Muğla, Irak(2), İran (1). İl dışı doğumlular her iki ilde oran olarak birbirine yakın değerlerdedir.

Öğrenim Durumu

Isparta

Çocuk Şube kayıtlarında öğrenim durumları hakkında bilgi bulunmuyor. Sahada 20 çocukla görüşülmüştür. Bunların %45'i ilköğretimin her hangi bir sınıfından terk etmiştir, %40'ı ilköğretim mezunu, %5'i lise terk, %10'u lise'de öğrencidir. Büyük çoğunluğun öğrenimlerini bırakan çocuklar olması önemli bir uyarıdır.

Van

Kayıtlara göre okuryazar olmayanlar (%17) (15) ve okula gitmediği halde okuryazar olanlar (%7) (6)'dir. Birlikte düşünüldüğü zaman okula gitmemiş çocukların oranının yüksek olduğu görülür (% 24) ve bu kaygı vericidir. Takip ettiği öğrenim kurumunu terk edenlerin toplamı da yüksektir (% 25). Bunların çoğunluğu ilköğretim terk etmiştir (% 23).

Sahadaki verilere göre de, çocuklardan %20'si okuryazar değildir. Okulu terk edenlerin oranı da önemli düzeydedir. İlköğretimin ilköğretim mezunu olanlar %20, halen ilköğretim öğrencisi olanlar %10'u oluşturmaktadır. *Isparta'da okula gitmeyen yoktur. Van'da ise kaygı verici düzeydedir (%24). Isparta'da ise gittiği öğrenim kurumunu terk edenlerin oranı daha yüksektir (%45- %25).*

Anne-Babaların Öğrenim Durumu

Isparta

Sahadaki görüşmelerden elde ettiğimiz bilgilere göre (18 aile), annelerin %22'si okuryazar değil, %6'sı okur-yazar, %67'si ilköğretim,

%7'si ortaokul mezunudur. Babaların %6'sı okuryazar değil, %6'sı okur-yazar, %56'sı ilkokul, %17'si ortaokul, %17'si lise mezunudur. *Annelerin %28'i, babaların %11'i okula gitmemiştir.* Her iki grupta da ilkokul mezunları çoğunluktadır.

Van

Sahada görüştüğümüz ailelerde anneler arasında okur-yazar olmayanların oranı yüksektir (%80). İlkokul mezunu olanlar ise %20'dir. Babaların %40'ı okur-yazar değildir, %30'u okuryazar, %20'si ilkokul, %10'u ortaokul mezunudur. *Isparta'da ana-babaların öğrenim durumu görece daha iyi olmakla birlikte her iki ilde de öğrenim düzeyi düşüktür. Her iki ilde de anne ve babaların eğitimsizliği çocuk suçluluğunda önemli bir nedendir.*

Anne-Baba Meslekleri

Isparta

Anneler iş hayatının dışında kalmışlardır. Sadece iki anne çalışmaktadır (Bir anne eşi intihar ettiği için, ev işlerinde ve mevsimlik işlerde (gül ve elma toplama gibi) çalışıyor). Bir anne ise temizlik şirketine bağlı olarak hastanede asgari ücretle çalışmaktadır. Baba meslekleri temel kategoriler içinde şöyledir; İşçi %28 (inşaat ustası, amele, sıvacı, mobilya ustası, iş yeri bekçisi), küçük esnaf %33 (seyyar satıcı, gıda maddesi toptan ve perakende satıcısı, nakliyecisi, camcı), emekli %11 (memur ve işçi emeklisi), zanaatkar %17 (motosiklet tamircisi, ayakkabı tamircisi), serbest meslek %6 (muhasebeci), işsiz %6 (İşsiz olan siroz hastası olduğu için düzenli bir işte çalışmamakta ve bazen otomobil alım-satımında aracılık yapmaktadır). Siroz hastası dışında grupta bir felçli baba bulunmaktadır ve her ikisi de tedavi görmektedir.) Ailelerin gelirleri ortalama 250–800 milyon TL arasında değişmektedir. Ailelerin %11'i Sosyal Yardım ve Dayanışma Vakfından yardım almaktadır. Ailelerin %56'ı kiracı, %44'ü ev sahibidir. Kira miktarları 30–100 milyon TL arasında değişmektedir.

Van

Saha'daki belirlemelerimize göre, annelerden hiçbiri ev dışında çalışmamaktadır. Bazı babalar şehir merkezinde oturdukları halde tarımsal işler yapmaktadırlar (Yaz aylarında köyünde tarım işçiliği yapan veya merkeze yakın mahallede hayvancılık yapan baba örneği). Aşçı, inşaatçı, seyyar satıcı vb. düşük gelirli işler yapan babaların yanında görece durumları daha iyi olan işçi statüsünde çalışan DSI'de bekçilik

yapanlar bulunmaktadır. Ailelerin gelirleri ortalaması Isparta'dan pek farklı değildir. Aylık gelirler 250–850 milyon TL arasında değişmektedir. Ailelerin %30'u Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfından bazı yardımlar almaktadır.

Aile Yapıları

Isparta

Ailelerin %16'ü (3) boşanma veya ayrı yaşama yoluyla parçalanmış ailedir. Ailelerin çoğunluğu, %33'ü 4 kişiliktir, %17'si 5 kişilik, %17'si 6 kişilik, %17'si 8 kişilik, %6'sı 9 kişilik, %6'sı 10 kişiliktir. Ailelerin çoğunluğu çekirdek ailedir (%94), bir ailede geçiş aile tipine örnek olarak anne-baba, bekar oğul, evli oğul-gelin ve babanın annesi birlikte yaşamaktadır.

Van

Görüşme yaptığımız aileler arasında eşlerin boşanması veya ayrı yaşama söz konusu değildir. Geleneksel değerler ve kurumlar (kuma getirme) boşanmayı önlemektedir (Bir ailede anne ameliyat geçirip çocuklarına bakamayınca baba kuma getiriyor. İlk kadından 7, kumadan 6 çocuk var, her iki kadın 16 kişilik ailenin işlerini birlikte yapıyorlar.) Van'da aile hacmi Türkiye ortalamasının üstündedir. Van genelinde aile büyüklüğü 10 ve üstünde olanlar (30 003) ile en kalabalık grubu oluşturmaktadır. Sahadaki gözlemlerimiz de bunu desteklemektedir. Aile büyüklükleri 6-16 kişi arasında değişmektedir. Ailelerin %40'ı 7 kişiliktir. Çocuk Şubedeki incelemelerimizde kardeş sayısı ile ilgili veriler de bu bilgilerle uyumludur. Kardeş sayısı 5+ olanların oranı %81'dir. Dört kardeşi olanlar %8, 3 kardeşi olanlar %9.0, iki kardeşi olanlar %2'dir.

1. Suç Türü

Isparta

Kız çocukları arasında evden kaçma olayları çoğunluktadır. Kayıtlara göre kızların %77'si (13) evlenmek amacıyla veya başka nedenlerle evden kaçmıştır. Bunların ikisi dışında diğerleri bulunup ailelerine teslim edilmiştir. Diğer kızlardan ikisi-yaşları 17- hırsızlığa teşebbüs iddiasıyla yargılanmaktadır. Bu çocuklar kenar mahallede yaşayan, çalgıcılıkla geçinen ailelerin çocuklarıdır. Çevrelerinde kendilerine "abdal" denmekte, polis ise "esmer vatandaş" tanımlaması yapmaktadır. Aynı gruptan olan yankesicilik yoluyla hırsızlıkla suçlanan

yaşları 17 olan iki kız çocuğu ise Isparta dışında oturmaktadır (İstanbul, Salihli).

Erkek çocuklarının suç türleri oldukça çeşitlidir. Bunlar; *hırsızlık* (hırsızlık iddiası, hırsızlığa teşebbüs, evden hırsızlık ve hırsızlık malı satma, işyerinden hırsızlık, otodan teyp hırsızlığı, mobilet hırsızlığı, cep telefonu hırsızlığı) *tehdit*, *tehdit ile para isteme ve bıçak çekme*, *darp*, *bıçakla yaralama*, *kız kaçırma*, *ırza geçme iddiası*, *sahte para piyasaya sürme*, *adam öldürme* olarak belirlenmiştir.

	Sayı	%
Hırsızlık	26	43
Darp	16	27
Bıçakla Yaralama	8	13
Diğer	10	17
Toplam	60	100

Erkek çocuklar arasında yoğunluk bakımında hırsızlık birinci sıradadır. Bu davranış ihtiyaçların karşılanmaması, evden gündelik harcamalar için para alınmaması, grupla birlikte yaşanan heyecan, bir işi başarma veya kendini kanıtlama duygusu vb. birçok sosyolojik-psikolojik motiflerle açıklanabilir *İkinci sırada darp, üçüncü sırada bıçak çekme ve yaralama gelmektedir.* Bu davranışlar grubun içinde bir statü edinme, bazı kabadayı modellerini benimseme ve kendini koruma vb. nedenler içinde ortaya çıkmaktadır.(Görüşülen 18 yaşındaki iki çocuk evlerde kullanılan orta ve büyük boy bıçaklar taşıyorlardı. Niçin ekmek bıçağı? Buna yanıtları özel bir bıçak olursa cezanın daha ağır olduğu şeklindeydi. Niçin taşıyor? Düşmanın (!) her an nerede karşılarna çıkacağı belli olmaz... Düşman diğer mahallelerdeki çocuklar, tanımadıkları birileriydi. *Yaratılan düşman ve gömlek altında saklana koca ekmek bıçağı... Oysa bu çocukların ellerine kalem, boya fırçası veya bir iş aracı yakıştır...*)

Suç türleri arasındaki “diğer” kategorisinde oto ile çevreyi rahatsız etme (1), kız kaçırma (1), ırza geçme iddiası (1), evden kaçma (1), kalpazanlık (2), bıçak teşhiri (1), silahla yaralama (2) bulunmaktadır. Bunların dışında bir çocuk adam öldürme suçu ile cezaevinde yatmaktadır (1987 doğumlu/16 yaşında, Isparta doğumlu ikinci kez aynı suçu tekrarlamış, son olayın bally kullanımını sırasında yetişkin bir sabıkalının cinsel taciz isteği olduğu belirtilmiştir).

Van

Yaşları 10–18 arasında değişen kız çocukları evden hırsızlık (2), yaralamaya sebebiyet verme (2), fuşşa teşebbüs (1) suç iddiasıyla getirilmiştir. Diğer 3 kız mağdur konumundadır (Bunlardan ikisi intihara teşebbüs, birisi ailesi tarafından para karşılığı satma iddiasıyla getirilmiş ve bu çocuk ailesinden alınarak Kız Yurduna teslim edilmiştir). Erkek çocuklarının suç türleri arasında hırsızlık birinci sırayı almaktadır. İkinci sırada bıçakla yaralama, üçüncü sırada darp yer almaktadır.

	Sayı	%
Hırsızlık	71	48
Bıçakla Yaralama	28	19
Darp	23	16
Diğer	18	17
Toplam	140	100

Diğer kategorisinde bulunan suçlar: Silahla yaralama (4), tehdit (1), mesken ihlali ve izhar (2), kaçak CD satma (2), kaçak sigara satma (3), sahte Türk lirası bulundurma (1), işkence ve tazzip (erkeğe kadın kıyafeti giydirip zorla oynatmışlar) (1), para karşılığı kadın satma (2), fiili livata (6), mühür fekki (3) (mühürlenene yeri izinsiz açma) vb.

Çocuk Şube İstatistiklerine göre, 2002 yılında 2, 2003 ilk beş ayında 28 çocuk kaçak sigaradan adliyeye sevk edilmiş, yaşları küçük olduğu için serbest bırakılmıştır (Kaçak sigara satma Van'da yaygın bir suç türü. İran üzerinden gelen Avrupa ve diğer ülke sigaraları çocuklar tarafından sokaklarda satılıyor. Sigaralar Türkiye'de üretilenlere göre daha ucuz olduğu için ilgi görüyor. Çocuk şubede görüştüğümüz iki çocuk kaçak sigara sattıkları için getirilmişlerdi. Biri 14 diğeri 15 yaşındaydı. Bu çocuklardan biri sigaraya 50, diğeri 100 milyon bağlamış. Bu iş yapan toptancılardan almışlar, yakalanmamış olsalardı bir haftada sigaraları satacaklarını ve yaklaşık ilki 20 diğeri 30–35 milyon kazanacakmış. Biri ortaokul son sınıf öğrencisi, diğeri mezun olmuş. “Başka iş olsa onu yaparız, amacımız okul masraflarını çıkarmak ve ailemize destek olmak” diyorlar. Günlük 5–6 milyon kazanıyorlarmış).

2. Suç Tekrarı

Isparta

Çocuklar belli suç davranışlarını tekrarlamaktadırlar. Örneğin çocuk şube kayıtlarına göre bir çocuk evden hırsızlık ve hırsızlık malını satma davranışını beş defa, diğeri dört, bir diğeri iki defa tekrarlamıştır. Bunun gibi, bazı çocuklar bıçakla yaralama, işyerinden hırsızlık, mobilet hırsızlığı, evden kaçma, cep telefonu hırsızlığı, yankesicilik yoluyla hırsızlık ve adam öldürme davranışını iki kez tekrarlanmıştır. Çocuklar genellikle aynı suç davranışını tekrarlamaktadırlar. Bunun yanında zaman zaman diğer suç türlerine de yönelebilmektedirler.

Sahada yaptığımız çalışmada görüşülen çocukların suç tekrarları şöyledir;

Çocukların %45'i (9) ilk kez suç isnadı ile Çocuk Şubeye getirilmiştir. İkinci kez gelen %25 (5), üçüncü kez gelen %10 (2), dördüncü kez gelen %5 (1), beşinci kez gelen %10 (2), altıncı kez gelen %5 (1)dir (Suç tekrarı beş ve altı olan iki çocuk kardeştir. Bu çocuklar daha çok evlerden, bodrumlardan eşya çalıp hurdacılara satıyorlar. Hırsızlık tekrarları evlerden ve işyerlerinden eşya alma ve satma ve cep telefonu hırsızlığı şeklindedir. Bıçakla yaralama, darp ve gasp suçları sıkça tekrarlanan suçlardandır).

Van

2003 yılının ilk beş ayında Çocuk Şubeye ilk defa gelenler çoğunluktadır (%78). Suç tekrarı yapanlar %22'dir. Çocukların suç tekrarı 3-20 arasında değişmektedir. 2002 rakamları da bu yöndedir. Toplam 147 çocuktan 118'i ilk defa gelmiştir (% 80). Suç tekrarı 2 ve 3. tekrarlar da yoğunlaşmaktadır. En üst düzeyde bir çocuk 24 kez suç davranışını tekrarlamıştır.

Suç ve sokakta yaşayan çocuk

Her iki kentte de sokağı bir yaşam alanı olarak seçmiş, sokakta yaşayan çocuk yoktur. Çocukların büyük çoğunluğu aileleriyle birlikte yaşamaktadırlar. Az sayıda çocuk arada sırada bir veya birkaç gün eve gelmemektedir.

Aile ve Yakın Akrabalarda Suçluluk

Isparta'da çocukların %55'inin aile üyeleri (baba, ağabey) veya yakın akrabaları (dede, amcaoğlu, dayıoğlu vb) bir veya birden fazla suç işlemekten mahkum olmuşlardır. Van'da bir çocuğun babası cinayet

işlemiştir (Sorun aşiret geleneğine bağlı olarak -örf hukuka göre- kan parası vererek çözümlenmiş).

Çocuk Suçluluğuyla İlişkili Kurumlar

Isparta

a. Çocuk Şube

2002 yılı Ocak ayından itibaren faaliyete geçen Çocuk Şube'de 1 Şube Müdürü, 1 Bürolar Amiri, 1 Ekip Amiri, 8 Polis memuru (biri bayan), 1 genel idare hizmet veren bayan çalışmaktadır. Şubede henüz çocuklar için bir mekân düzenlemesi yapılamamış. Şubede kadrolu bir sosyal çalışmacı bulunmuyor. Bu nedenle bazı çocuklar Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğünde görevli sosyal hizmet uzmanlarına götürülüyor. Ancak bunun da sürekli gerçekleştirilemediği ifade edilmektedir.

b. Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü

Isparta Sosyal Hizmetler Müdürlüğü kendi görev alanı içindeki diğer faaliyetlerinin yanında Çocuk Şube tarafından madde bağımlısı ve suç işleme zannı ile getirilen çocuklara ve ailelerine yönelik rehberlik çalışmalarını -sınırlı ölçüde-sürdürmektedir. Sosyal hizmet elamanının yetersizliği, Çocuk Şube ile iletişim eksikliği buna neden olmaktadır.

c. Sivil Toplum Kuruluşları

Isparta'da henüz Çocuk Suçluluğunu önlemek amacıyla doğrudan hizmet üreten bir kuruluş bulunmuyor. Büyük kentlerde örgütlenmiş olan dernek ve vakıflar henüz burada yer almıyor.

Van

a. Çocuk Şube

Van Çocuk Şube bir baş komiser, 3'ü bayan olan 8 polis memuru, bir bayan teknisyen yardımcısı ile hizmet vermektedir. Karakolun ikinci katında yer alan şube'de çocuklara yönelik 6 yataklı bir yatak odası, bir banyo, bir mutfak bulunmaktadır. Gözetim altında tutulan çocuklar üç ranzalı yatak odasında bekletiliyor.

b. Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü

Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü kendine özgü faaliyetlerinin yanında çağrıldığı zaman Çocuk Şubeye bir sosyal hizmet uzmanını göndermektedir. Sosyal hizmet uzmanı çocukla bir odada görüştüktan sonra resmi işlemler yapılmaktadır.

c. Sivil Toplum Kuruluşları

Van'da henüz Çocuk Suçluluğunu önlemek amacıyla doğrudan hizmet üreten bir kuruluş bulunmuyor. Tüm çocuklara yönelik eğitim

çalışmalarını sürdüren Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı'nın Van şubesi dolaylı olarak çocuk suçluluğunun mevcut durumdan daha ileri düzeyde olmasını engellemektedir (1998 'de faaliyete geçen Vakıfta 2002 yılı Eylül ayı itibariyle kayıtlı çocuk sayısı 4.000 civarındadır. Toplam 11.000 çocuk buradaki olanaklardan yararlanmıştı. Feyyaz Tokar Eğitim Parkı geniş bir alanda kurulmuş, dersaneleri, laboratuvarları, spor tesisleri ve oyun alanları ile büyük bir tesis konumundadır).

Çocuk Olgusunun Karşılaştırması

2000 genel nüfus sayım sonuçlarına göre merkez ilçedeki 0-19 yaş arasındaki çocuk sayısı toplamda Van'da 3 kat daha fazladır (515733-183189). Çocuk suçluluğu bakımından önemli yaş grubu olan 12-19 yaş grubundaki çocuk sayısı Van' da 2 kattan fazladır (55 886-23 799). 12- 19 yaş grubunda işsiz olan çocuk sayısı Van'da 4 kat fazladır (5818-1220). 0-19 yaş arasındaki özürlü çocuk sayısı Van'da 3 kat fazladır (5702-1897). Aşağıda verilen sayılar Isparta ve Van Çocuk Şube birimlerinden alınmıştır ve sadece işlem yapılan çocukları kapsamaktadır. 2003 yılına ait veriler ilk altı ay için geçerlidir.

Sokakta Çalıştırılan Çocuklar

	Isparta	Van
2002		539
2003	42	275

Van'da yaşanan son on yıl içindeki Van'ın ilçe ve köylerinden ve çevre illerden gelen yoğun göç sonunda aileler çocuklarını sokakta bir şeyler satmaya, tartı ve boyacılık yapmaya teşvik eder haldedirler.

Madde Bağımlısı Çocuklar

	Isparta	Van
2002		
2003	22	6

Suç Şüphesi İle Getirilen Çocuklar

	Isparta	Van
2002		147
2003	77	88

Isparta'da suç şüphesi ile Çocuk şubeye getirilenlerin çoğunluğu 11-18 yaş arasında erkek çocuklarıdır. Bunların arasında yankesicilikten

2, hırsızlığa teşebbüsten 2 kız çocuğu da bulunmaktadır. Çocuk Şube listelerinde toplam sayının içinde (77) evden kaçan 13 kız da bulunmaktadır. Öyleyse gerçek anlamda suç davranışını gösteren çocuk sayısı 64'dür.

Van'da suç şüphesi ile işlem yapılan çocuk sayısı 2003 itibariyle Isparta'dan kısmen fazladır, ancak kendi çocuk nüfusuna oranla düşüktür. Çünkü 12-19 yaş arasındaki çocuk nüfusu Van'da Isparta'ya göre 2 kattan fazladır. Bu durum geleneksel değerlerin, aile akrabalık dayanışmasının Van'da daha güçlü olmasıyla açıklanabilir.

Tartışma

Çocuk suçluluğunun nedenleri arasında toplumsal eşitsizliğin somut ifadesi olan yoksulluk yatmaktadır. Yoksulluk gelir-eğitim-sağlık ve günlük sosyal hayattan yararlanma hakkını en düşük düzeylerde gerçekleştirme durumudur. Suç işleyen /işlemek zorunda kalan çocukların aileleri gerçek anlamda yoksul ailelerdir.

Hem Isparta hem de Van'da ailelerin gelir düzeyleri yaklaşık aynıdır. Aylık gelirler 250-850 milyon arasında değişmektedir ve çoğunluğu 300-450 diliminde toplanmıştır. Bu demektir ki çoğunluğu açlık sınırının altında bir kısmı ise yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Bu eşitsizliğin en açık görünen boyutudur. Babalar geliri ve statüsü düşük işler yapmak durumundadır. Van'da babaların çoğunluğu seyyar satıcılık, hamallık, inşaat işçiliği gibi daha çok sosyal güvencesi olmayan işlerde çalışmaktadırlar. Kadınların çok azı Isparta'da çalışırken Van'da ev dışında çalışan kadın yoktur. Her iki ilde de annelerin yerini sokakta çalışan çocuklar almışlardır.

Yoksulluk Van'da daha belirgindir. Bunun bir göstergesi Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfının yaptığı yardımlarıdır. 2002 yılı içinde Van il merkezinde 47 987 kişiye toplam (1 trilyon 683 milyar) yardım yapılırken, aynı yıl içinde Isparta'da 82 941 kişiye (740 milyar TL) yardım yapılmıştır. Van'da büyüklük sırasına göre ilk üç yardım türü yakacak (438 milyar TL), eğitim (367 milyar TL) ve gıda yardımı (353 milyar TL), Isparta'da bu sıralama şöyledir; para yardımı (302 milyar TL), sağlık yardımı (182 milyar TL), yiyecek yardımı (100 milyar TL)'dir.

Sahadaki tespitlerimize göre suç davranışı gösteren çocukların ailelerinin yardımlardan yararlanma oranı Van'da daha yüksektir.

Isparta'da ailelerin %11,2'si Van'da ise %30'u Sosyal yardımlaşma ve Dayanışma Vakfından herhangi bir yardım türü almışlardır.

Eğitim açısından yaşanan yoksulluk gelir yoksulluğu ile iç içedir. Ana-babaların eğitim düzeyleri gerçekten çok düşüktür. Bu özellikle Van'da ileri düzeydedir. Anneler arasında okur-yazar olmayanların oranı %80, babalar arasında %40'dır. Isparta'da annelerin %22.2'si, babaların %5.6'sı okur yazar değildir.

Her iki ilde sosyal güvencesi olmayan aileler çoğunluktadır. Gelir-eğitim ve sosyal güvence bakımından mağdur olan bu ailelerin çoğunluğu yoksulluğu açlık boyutunda yaşamaktadır. Bu aileler çocuklarına sahip çıkamadıkları gibi bazı aileler olanları sessizce kabul etmek zorunda kalmaktadır.

Suç davranışı gösterme yaşı her iki ilde de aşağı yaş gruplarına doğru inmektedir. Bu özellikle Van'da çok açıktır. Özellikle ceza ehliyetini tam olmadığı yaş grubunda (11-15) bulunan çocuklarda suç işleme oranı 2002 yılı içinde %30 iken 2003'ün ilk beş ayında %47'ye yükselmiştir. Durkheim suçun toplumun kendisini düzenlemesi için uyarı olduğunu söylüyordu. *Suç işleme yaşının aşağılara düşmesi önemli bir uyarıdır.*

Çocukların çoğunluğu ilköğretim okulundan terk etmişlerdir. Van'da buna ek olarak hiç okula gitmemiş çocuklar bulunmaktadır (%24). Bu çocukların varlığı evrensel ve ulusal hukukun ihlali anlamına gelir. Çocuklar eğitim fırsat ve imkân eşitliğinden yararlanmamışlardır. Bu çok açık bir eşitsizlik değil midir? Suç işleyen /işlemek zorunda kalan çocukların eğitim imkânlarından yararlanmalarını sağlamayanlar daha az mı suçludurlar?

Isparta'da boşanma ya da ölüm yoluyla ailelerin parçalanması, ayrı yaşama, üvey baba veya üvey anne ile birlikte yaşama çocuklar için suçu teşvik eden ortamlar yaratmaktadır. Van'da ise az sayıda da olsa kuma sisteminin varlığı, ailelerin kalabalık oluşu, yetersiz mekânların varlığı aile içi sorunları büyüten nedenler olarak görünmektedir.

Her iki ilde suç davranışları arasında hırsızlık ilk sırayı almaktadır. Isparta'da çocukların % 43'ü, Van'da ise % 48'i bir veya birden fazla bu davranışı tekrarlamışlardır. Isparta'da ikinci sırayı darp (%27), üçüncü sırayı bıçakla yaralama (%13) alırken Van'da ikinci sırada bıçakla yaralama (%19), üçüncü sırayı darp (%16) almaktadır.

Birincisi mala karşı ikinci ve üçüncüsü şahsa karşı ve şiddet içeren davranışlardır. Birbirini yaratan bu üç suç davranışı yüksek düzeyde seyretmektedir. Isparta'da çocukların %73'ü, Van'da ise %84'ü bu davranışları göstermektedir.

Suç davranışı tekrarlanmaktadır. İlk defa suç davranışı gösterenlerin önemli bir kısmı bu davranışı tekrarlamaktadır. Isparta'da çocukların %55'i Van'da ise, %22'i suç tekrarı yapmıştır. Isparta'da en çok 6 defa Van'da ise 24 defa suç tekrarı yapan çocuk bulunmaktadır. Ortalama olarak her iki ilde de suç tekrarı 2-4 arasında yoğunlaşmaktadır.

Suç türü ve tekrarı yeterince sosyolojik uyarıyı yapmaktadır. Artık toplumun bu uyarıları dikkate alarak kapsamlı uzun-orta-kısa vadeli çözümler üretmek ve uygulamak durumundadır.

Her iki kentte de sokağı bir yaşam alanı olarak seçmiş, sokakta yaşayan çocuğun bulunmaması kısmen de olsa aile kontrolünün olduğunu göstermektedir. *Bu durum aile merkezli çözüm önerilerimizi destekleyen bir olgudur.*

Her iki ilde de çocuk suçluluğu ile doğrudan ilgili tek kuruluş Emniyet Çocuk Şube'sidir. Onların çabaları sınırlı ölçüde Sosyal Hizmet İl Müdürlüklerinde görevli sosyal hizmet uzmanları tarafından desteklenmektedir.

Sosyal Hizmet Müdürlükleri bünyesinde çocuk suçluluğu üzerine çalışan birimler olmalıdır ve burada sosyal uzmanların ve psikologların yanında sosyologlarda görev almalıdır (Sosyologların bu alandan dışlanmış olması düşündürücüdür). Her çocuk şubede kriminoloji alanında yetişmiş bir eleman (sosyolog, psikolog, sosyal hizmet uzmanı) çalışmalıdır.

Sokak çocukları veya çocuk suçluluğuyla ilgili sivil toplum kuruluşu niteliğinde herhangi bir örgütlenme her iki ilde de bulunmamaktadır.

Bu tür örgütler Üniversite, Sosyal Hizmet İl Müdürlüğü, Emniyet/Çocuk Şube ve yurttaşların inisiyatifıyla ve işbirliğiyle kurulmalıdır. Ancak bu gerçekleşirse medyaya yönelik çalışmalar yerine bilimsel- pedagojik nitelikte çalışmalar yapabilirler.

Aile suçluluk sorununda da merkezi bir kurumdur. Çocuk suçluluğunun temel yaratıcısı ailelerin yaşadığı yoksulluktur. Yoksulluk beslenme, giyinme, barınma, sağlık, eğitim ve diğer insani haklardan en

düşük düzeyde yararlanmayı ifade etmektedir. Diğer bütün nedenler bu bağımsız değişken tarafından yaratılmaktadır.

Öyleyse mücadelenin temel stratejisi ailelerin ekonomik ve sosyal olanaklarını arttırmaktır. Aile toplumun temel birimidir. Aileler nasıl olursa toplum da öyle olur. Gelir, eğitim, sağlık ve sosyal itibar bakımından yoksulluğu yaşayan aileler desteklenmediği sürece sokak çocukları ve çocuk suçluluğu olgusu önlenemez. Bu aileler maddi ve moral anlamda destekleyici projeler kapsamına alınabilir. *Aile Hizmet Birimleri* oluşturulabilir. Resmi kurumlar ve sivil toplum kuruluşları aktif olarak bu projelere destek verebilirler. Bu projeler aile bireylerinin bilgi ve becerilerini geliştirici nitelikte olmalıdır. Böylece aileler işe, mesleğe, üretime dönük projelerle belli bir süre sonra kendi sorununu çözecek noktaya getirilmelidir.

Bunun yanında ailelere uzman gruplar tarafından *rehberlik hizmetleri* verilmelidir. Ana-baba davranışları, aile içi ilişkiler, çocuklara yaklaşım modelleri, sorunlarla baş etme yöntemleri üzerinde çalışmalar yapılmalıdır. Böylece çocukların suç işlemesine neden olabilecek bazı faktörler önceden engellenmiş olur. Koruyucu aile hekimliği gibi *koruyucu sosyal çalışmalar* yapılmalıdır. Bu konuda Üniversite ve Sosyal Hizmetler Müdürlüğü işbirliği yapabilirler.

Gönüllü eğitim seferberliğine gidilmelidir. *Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı* örneğinde olduğu gibi çocuklar ailelerinde sahip olmadıkları eğitim olanaklarına yılın her günü ulaşabilmelidir. Adı geçen Vakfın Van'da olumlu çalışmaları sürmektedir. Isparta'da benzer çalışmaların yapılması gereklidir.

Tüm bu çalışmaların merkezine aileyi almak zorundayız. Çocuk ailesiyle birlikte desteklenmelidir. Ailenin unutulduğu çocuk merkezli çalışmalar kısa vadeli amaçlara hizmet edebilir. Çocukların bir kısmı madde bağımlılığından, sokakta yaşamaktan veya suç işlemekten kurtulabilirler. Ancak bu çocuklar hayatlarını aileleriyle birlikte sürdürmek zorundadırlar. Aile kendi sorunlarıyla baş edebilecek hale getirilmediği sürece çocuklar eski alışkanlıklarını sürdürecektirler. Sorunu bütünsellik içinde kavramak zorundayız, aile ve çocuk bütünlüğü, aile ve sosyal çevre bütünlüğü, suçluluk ile toplumsal yapı bütünlüğü kavranmadan çocuk suçluluğu anlaşılabilir ve doğru mücadele edilemez. Bu nedenle gerçekleştirilecek projelerin, çalışmaların temel yaklaşımı aile ve çocukla birlikte aile ve çocuk için olmalıdır.

*Toplumsal Eşitsizlik Temelinde
Çocuk Suçluluğu
(Isparta-Van Karşılaştırması)*

Kaynaklar

- BAL, Hüseyin (2003), *Kentsel Yapı ve Kentleşme Süreci (Isparta-Van Karşılaştırması)*, Isparta: Fakülte Kitapevi.
- GIDDENS, Antony (2000), *Sosyoloji*, Ankara: Ayraç Yay.
- İNSEL, Ahmet (2001), “İki Yoksulluk Tanımı ve Bir Öneri” *Toplum ve Bilim*, Sayı 89.
- SÖNMEZ, Mustafa (2002), “Gelir Uçurumu: Dünya’da ve Bizde”, *Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları*, Ankara: TODAİE Yay.
- URAS, G. (2003), “Gelişmişlik Ölçüsü, Gelir, Sağlık, Eğitim”, *Milliyet Gazetesi*.